

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

*Kiniro I.M., ст. викладач
Кіровоградський інститут МАУП*

У статті проведено дослідження тенденцій та закономірностей розвитку інноваційного потенціалу сільськогосподарських підприємств залежно від циклів еволюційної синергетичної моделі інноваційного розвитку. Синергетична еволюційна модель інноваційного розвитку розглядається як послідовність циклів, кожен із яких характеризується особливостями напрямів розвитку інноваційного потенціалу.

Формування стратегії інноваційного розвитку полягає в обґрунтуванні напряму розвитку інноваційного потенціалу і починається з визначення мети й завдань у межах обраної місії підприємства, конкретних інноваційних і ринкових орієнтирів, аналізу внутрішніх та зовнішніх умов діяльності, пошуку ресурсів для інноваційної діяльності та ефективного їх розподілу.

This article presents the trends and patterns of innovational potential of agricultural enterprises based on evolutionary cycles synergetic model innovation. Synergetic evolutionary model of innovation is seen as a series of cycles, each of which is characterized by features areas for innovation potential.

The formation of innovation development strategy is to justify the direction of innovation potential and begin to identify goals and objectives within the selected mission enterprise specific innovation and market orientation, the analysis of internal and external operating environment, sourcing for innovation and effective distribution.

Постановка проблеми. Інноваційний розвиток сільськогосподарського підприємства – невід’ємна частина його основної діяльності, оскільки сприяє підвищенню рівня конкурентоспроможності продукції і підприємства загалом. Розвитком можна називати не будь-які, а лише якісні зміни в структурі об’єкта. При цьому, важливим також є напрям змін.

Відповідно до цього, розрізняють дві взаємопов’язані форми розвитку: еволюцію і революцію. Перша – це повільні, поступові, іноді невидимі для очей зміни в структурі об’єкта; друга – раптові, різкі, стрибкоподібні зміни. При цьому, іноді еволюція готує революцію, приводить до неї і закінчується нею. А революція натомість закінчується новими еволюційними змінами. Механізм, який є поштовхом до зміни еволюції на революцію, можна назвати кризою розвитку. Така ситуація характеризується неоднозначними причинами і наслідками, засобами вирішення організаційної кризи. Будь-яке нововведення призводить до порушення стійкості системи підприємства, а в ній викликає внутрішнє напруження. Спеціалісти з інноваційного менеджменту відзначають наявність деяких суперечностей між функціонуванням підприємства і його змінами. Виникає потреба розробити надійний інструментарій діагностики фази розвитку і набір напрямів інноваційного розвитку для запобігання відхиленням або дисфункціям системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процес розвитку будь-якої складної, відкритої системи необхідно розглядати як закономірне і притому багатократне чергування порядку і хаосу [1, с. 48].

Отож виникає потреба в передбаченні критичних точок, через які проходить система на шляху свого розвитку до вищого інформаційного рівня. За сво-

єю сутністю розвиток сільськогосподарського підприємства – це його адаптація до зовнішнього середовища, відповідь на його збурення. У дослідженнях синергетики, які провів Є. А. Седов, описано стадії переходу системи від стану хаосу і максимальної ентропії до стану жорсткої детермінації і нульової ентропії. Цей перехід від максимального хаосу до максимальної детермінації він подав у вигляді витка спіралі, вихідною точкою якого (“Х”) є стан хаосу і максимальної ентропії, коли кількість структурної інформації дорівнює нулю. Кінцева точка (“Д”) – стан жорсткої детермінації і максимальної кількості структурної інформації. Шлях від точки “Х” до точки “Д” – це процес нагромадження структурної інформації, коли нарощуються міжелементні зв’язки, коли з’являється надлишкова структурна інформація, яка відповідає жорстким (детермінованим) зв’язкам між елементами. Ці зв’язки орієнтують систему на вибір способу, що вважається найбільш прийнятним за моральними, етичними, світоглядними, релігійними, етнічними та іншими ціннісними міркуваннями і правилами, що поширені в цьому суспільстві. За Є. А. Седовим, оптимальним співвідношенням детермінації і свободи (ентропії) є показник 80%/20% (позиція “О”) [1, с. 46]. Після того, як система пройде цю точку, вона швидко втрачає свої адаптивні властивості й переходить до стану повної детермінації, при якому вона може існувати лише в чітко визначених стабільних умовах. У випадку зміни цих умов відбувається руйнування системи і стрибкоподібний перехід до стану хаосу (перехід від точки “Д” до точки “Х”). Система, що нормально розвивається, після досягнення оптимального співвідношення, має можливість перейти на наступний ієрархічний рівень розвитку, почати формувати між елементами попереднього рівня нові інформаційні зв’язки.

Важливим є “Закон ієрархічної компенсації” Є. А. Седова, який установлює, що тільки за умов обмеження різноманітності нижчого рівня можливо формувати різноманітні функції і структури, які містяться на вищих рівнях соціальних систем. Важливим у таких умовах є пошук оптимального співвідношення свободи і детермінації у відносинах персоналу і менеджменту організації.

Структурна інформація є жорстким ядром цілісності сільськогосподарського підприємства і пов’язує в єдину систему його різні елементи. Система управління, яка перебуває в еволюційній фазі свого розвитку, має можливість протидіяти збуренням інноваційного клімату за допомогою адаптаційного механізму, яким вона володіє. Коли сила зовнішнього впливу суттєво перевищує інноваційний потенціал підприємства, то воно дестабілізується і потрапляє в точку біфуркації. Тоді руйнуються старі ідеали і старий атрактор втрачає свою привабливість, з’являється одразу декілька “силових” напрямів руху. Неможливо передбачити, у якому напрямі розвиватиметься система, оскільки в точці біфуркації система володіє максимальною свободою вибору майбутнього ідеалу. Однак, стратегія системи залишається колишньою за сутністю – пристосуватися до нових умов існування шляхом вибору деякого ідеалу й адекватних шляхів його досягнення.

У математиці деякі характерні точки і траєкторії стійких систем називають атрактором. В економіці атрактор – найбільш приваблива траєкторія розвитку компанії, яка забезпечує її стійке становище на ринку [1, с. 48]. Сутність напряму

інноваційного розвитку деякі науковці визначають як певний шлях або рух, що ґрунтується на реалізації інновацій із метою кількісно-якісних змін на підприємстві [2, С. 8]. Напрями інноваційного розвитку інноваційного потенціалу підприємства класифікують за такими ознаками: відповідно до стратегічної спрямованості; залежно від функціональної діяльності; за термінами реалізації; залежно від сфери впровадження; з маркетингової позиції; на основі розробок [2, С. 9].

Ю. Яковець у [3, с. 48–49] визначає, що періодичне інноваційне оновлення виступає загальною закономірністю суспільства загалом і всіх складових частин його систем. Він це пояснює трьома обставинами:

1. Будь-яка система має свій потенціал розвитку, життєвий цикл, і перехід від фази до фази потребує часткового оновлення.

2. Саме суспільство має загальну тенденцію зростання й ускладнення, збільшення обсягу і диференціації структури потреб; щоб їх задовольнити, кожна система повинна удосконалюватись або поступатися місцем іншій системі, яка може задовольнити ці потреби.

3. Природне середовище також підлягає змінам, і суспільство із наявними системами має відчувати ці зміни, щоб адекватно відреагувати на ці зовнішні поклики. Якщо суспільство (або будь-яка його складова частина) втрачає властивість до оновлення, то це найчастіше полягає в основі криз, які потрясають будь-які суспільні системи і закінчуються або розпадом системи, або тяжким відновленням властивості до самооновлення.

Проведений аналіз довгострокових тенденцій світового й вітчизняного сільськогосподарського економічного розвитку показав, що динаміка відтворювальних процесів, що супроводжується зміною структур національних економік і зрушеннями в міжнародному поділі праці, ґрунтується на циклічних коливаннях економіки, прямо зв'язаних із науково-технічним прогресом й інноваційними перетвореннями.

Саме циклічна концепція інноваційного розвитку приводить до розуміння науково-технічного прогресу як найважливішого шляху удосконалення продуктивних сил, з одного боку, і як інноваційного циклу, що здійснюється шляхом реалізації всіх стадій із виходом новинки на ринок, з іншого.

Практичне значення інноватики для сільськогосподарських підприємств полягає в можливості передбачення перспектив довгострокового техніко-економічного розвитку галузі, пристосування до змін фаз ділових циклів, сприяння збільшенню ділової активності промислових підприємств [4; 5; 6].

Постановка завдання. Метою статті є дослідження стратегічних тенденцій і закономірностей розвитку інноваційного потенціалу сільського господарства залежно від циклів еволюційної синергетичної моделі інноваційного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Обґрунтовуючи вибір оптимального напрямку розвитку інноваційного потенціалу аграрного підприємства, важливо знати цілі розвитку, які, у свою чергу, формують загальну стратегію розвитку підприємства. Вибір й обґрунтування напрямку розвитку інноваційного потенціалу за своєю методологічною суттю подібні до розробки стратегії інноваційного розвитку.

Формування стратегії інноваційного розвитку полягає в обґрунтуванні напрямку розвитку інноваційного потенціалу і починається з визначення мети й завдань у межах обраної місії сільськогосподарського підприємства, конкретних інноваційних і ринкових орієнтирів, аналізу внутрішніх і зовнішніх умов діяльності, пошуку ресурсів для інноваційної діяльності та ефективного їх розподілу.

Інноваційні тенденції – це частина економічної стратегії суб'єкта господарювання, яка являє собою системну концепцію, що пов'язує і спрямовує розвиток інноваційної діяльності суб'єкта економіки із системою довгострокових цілей інноваційної діяльності, які визначаються загальними завданнями згідно з фазами розвитку й інноваційною ідеологічною спрямованістю, а також спосіб (вибір найбільш ефективних шляхів) досягнення і реалізації цільового інноваційного рівня розвитку, який уключає характер розподілу ресурсів між альтернативними траєкторіями інноваційного розвитку і тип поведінки.

Отже, інноваційні тенденції у вузькому сенсі – це загальний план дій на довгострокову перспективу, який визначає пріоритетні напрями інноваційного розвитку підприємства сільського господарства і тип його поведінки щодо побудови інноваційного процесу для досягнення зазначених цілей розвитку, це система довгострокового розподілу ресурсів між різними варіантами інноваційного розвитку, а також їх перерозподіл унаслідок змін інноваційного потенціалу й інноваційного клімату.

Тенденції інноваційного розвитку є частиною інноваційної закономірності, вона визначає пріоритетні напрями інноваційного розвитку і шляхи їх втілення у виробництво задля отримання додаткової вартості.

У [7, с. 258–271] розрізняють конкурентні стратегії в галузях, які формуються; у галузях, які діють на рухливому і динамічному ринку; у зрілих галузях із низькими темпами зростання; у галузях, які перебувають на етапі застою або спаду, і в сильно сегментованих галузях.

Зі зміною характеру конкуренції в зрілих галузях сільськогосподарські підприємства можуть покращити свої позиції за допомогою скорочення асортименту й кількості товарних груп, розширення меж і можливості диверсифікації сільськогосподарської продукції, підвищення ефективності ланцюга цінності, скорочення витрат, нарощування зусиль щодо просування, виходу на міжнародний ринок, поглинання конкурентів, створення нових і більш гнучких можливостей.

Аналіз динаміки розвитку сільськогосподарських підприємств також показує, що підприємства упродовж свого існування проходять певні цикли розвитку. Довгі, середні і короткі цикли в економіці так чи інакше мають відобразитися на розвитку підприємницьких проектів. Такий вплив може бути первинний (імпульси окремих складових частин економіки утворюють нові хвильові процеси) і вторинний (хвильова сутність економічних процесів впливає на розвиток конкретного підприємства і зумовлює його розвиток).

На основі концепції циклів життя інноваційних процесів, продуктів та систем можлива часова, ресурсна й організаційна синхронізація всіх процесів і стадій виробництва. Для поетапного й поетапного дослідження інноваційних процесів характерна локальна, розірвана в часі інформація, у той час як життєциклічний підхід розглядає процес створення й освоєння нововведень як динамічно синхронізовану систему.

Інноваційна діяльність складається із низки заходів, які поєднані в єдиний логічний ланцюг. Кожна ланка цього ланцюга (кожна фаза інноваційного циклу) має свою логіку розвитку, свої закономірності й тенденції. Для дослідження інноваційної діяльності найбільше значення мають життєві цикли сільськогосподарської продукції і технології та інноваційних організацій як відкритих систем.

У табл. 1 показано конкурентні стратегії і напрями розвитку інноваційного потенціалу сільськогосподарських підприємств в еволюційній синергетичній моделі за кожною фазою. Знання відмінних характеристик кожної стратегії, що є притаманною для відповідної фази еволюційної синергетичної моделі інноваційного розвитку сільського господарства, дають змогу точно визначати всі аспекти обраних стратегій.

Таблиця 1

**Конкурентні стратегії в моделі розвитку інноваційного потенціалу
сільськогосподарських підприємств**

Фази розвитку підприємства	Конкурентні стратегії розвитку підприємства	Особливості конкурентних стратегій у зрілій галузі	Напрями розвитку інноваційного потенціалу підприємства
Перша фаза	Стратегія лідерства за витратами	Стратегія збільшення обсягів продаж	Маркетингові і технологічні інновації (розширення ринку, охоплення нових його сегментів, вихід на нові регіони)
Друга фаза	Стратегія широкої диференціації	Стратегія товарної спеціалізації; Стратегія споживчої спеціалізації; Стратегія диверсифікації	Продуктові інновації (нові способи використання товару, принципово нова продукція, нові модифікації, нова продукція на заміну традиційної, чи така, що задовольняє потреби іншим способом)
Третя фаза	Стратегія оптимальних витрат	Стратегія зниження витрат Стратегія оптимізації ланцюга цінностей Стратегія скорочення кількості товарних груп і моделей товарів	Осміслена відмова від інноваційної діяльності, поліпшувальні технологічні інновації (модернізація або модифікація техніки і технології)
Четверта фаза	Сфокусовані стратегії на базі низьких витрат і широкої диверсифікації	Стратегії зливання і поглинання; Стратегія виходу на міжнародний ринок; Удосконалення або створення нових конкурентних можливостей	Організаційні інновації (впровадження нових методів організації виробництва, маркетингу, системи управління, нових фінансових інструментів, нових форм активізації персоналу (стимулювання творчої діяльності, використання нових знань, поліпшення умов безпеки праці, охорони здоров'я тощо)

В еволюційній моделі інноваційного розвитку сільськогосподарського підприємства ми розглядаємо чотири фази розвитку. Кожна фаза має періоди-інтервали, що повторюються. Висота фази залежить від менеджменту підприємства АПК.

Перша фаза моделі пов'язана із зародженням (створенням) сільськогосподарського підприємства. Найбільш імовірною умовою створення нового підприємства є ідея. Така ідея може бути технічною, організаційною, фінансовою, пов'язаною з обслуговуванням або розвитком підприємства сільськогосподарства. Основним фактором становлення на першій фазі моделі є добір персоналу й формування команди.

Друга фаза моделі – це продуктова диверсифікація, тобто підприємство може розглядати лише ті ідеї, які забезпечують процес диверсифікації. Саме на цій фазі освоюються більшість сільськогосподарської продукції і послуг, які забезпечують виживання й захоплення відповідного ринкового сегмента.

Третя фаза являє собою освоєння технологічного потенціалу, тобто формування технологічного укладу, носієм якого виступає підприємство. Основою розвитку цієї фази є “байдужість до технології”, тобто властивість підприємства АПК здійснювати вироблення продукції за будь-якою з наявних технологій, а також поступове покращання його технологічних можливостей.

Четверта фаза завершує розвиток сільськогосподарського підприємства як однорідної структури з погляду організації і фінансів. Стратегічна ціль на четвертій фазі – формування міні-економіки, тобто системи, яка має властивість підтримувати розвиток інновацій, використовуючи закони ринку й захищаючи інноваційне підприємництво від нього.

Висновки. Кожна фаза розвитку підприємства АПК згідно із запропонованою моделлю інноваційного розвитку передбачає свою оптимальну конкурентну стратегію, яка конкретизується відповідно до типу галузі, у якій працює сільськогосподарське підприємство, і загальним характером розвитку інноваційного клімату.

У сучасних умовах інноваційний розвиток підприємств агропромислового виробництва можливий тільки на основі відповідної моделі, яка має враховувати регіональні особливості агропромислового виробництва та можливості інноваційного розвитку. Становлення інноваційної моделі розвитку агропромислового виробництва є системною проблемою і вимагає комплексного вирішення таких питань: поетапного підвищення рівня фінансування регіональної аграрної науки за рахунок усіх джерел з метою перетворення галузей агропромислового виробництва, зокрема сільського господарства, на високотехнологічні; підвищення результативності регіональної аграрної науки та створення потужного пакета конкурентоспроможних інновацій, насамперед нових агро- та біотехнологій; формування економічних механізмів стимулювання попиту агроформувань на інноваційну продукцію.

Список використаних джерел:

1. Бажин И. И. Управление изменениями : [компакт-учеб.] / Бажин И. И. – Харьков : Консум, 2006. – 384 с.
2. Біловодська О. А. Системний аналіз і вдосконалення теоретико-методологічних підходів до вибору напрямів інноваційного розвитку підприємств / О. А. Біловодська // Проблеми науки. – 2004. – № 4. – С. 7–15.

3. Глазьев С. Ю. Эволюция технико-экономических систем: возможности и границы централизованного регулирования / С. Ю. Глазьев, Д. С. Львов, Г. Г. Фетисов. – М. : Наука, 1992. – 208 с.

4. Плотницкий Ю. М. Теоретические и эмпирические модели социальных процессов : [учеб. пособие для вузов] / Плотницкий Ю. М. – М. : Логос, 1998 – 280 с.

5. Росту У. Политика и стадии роста : науч. изд. – Вып. 1 / Росту У. – М. : Прогресс, 1974. – 204 с.

6. Томпсон-мл. Стратегический менеджмент : концепции и ситуации для анализа : [учеб. пособие] ; пер. с англ. / А. А. Томпсон-мл., А. Дж. Стрикленд III. – 12-е изд. – М. : Изд. дом “Вильямс”, 2007. – 928 с.

7. Яковец Ю. В. Эпохальные инновации XXI века / Яковец Ю. В. – М. : ЗАО “Известия “Экономика”, 2004. – 444 с.

Рецензент – д.е.н., профессор Левченко О.М.

УДК 330.341.1: 631.11

ОЦІНКА ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Коломієць Н.О., к.е.н., доцент

Харківська державна зооветеринарна академія

Успішний розвиток сільського господарства потребує масштабного й ефективного інвестиційного забезпечення. В стратегічній перспективі необхідно здійснити додаткові заходи щодо інвестиційного забезпечення та інвестиційної привабливості сталого розвитку сільськогосподарських господарств. В управлінні реальними інвестиціями вибір інвестиційних проектів та оцінювання їх економічної ефективності є одним із найвідповідальніших етапів. Потреби підприємств в інвестиціях визначають з урахуванням можливостей залучення інвестиційних ресурсів за рахунок як внутрішніх, так і зовнішніх джерел фінансування та інвестиційних проектів. Вибір ефективного інвестиційного проекту – важлива складова управління реальними інвестиціями.

Development of agriculture requires large-scale investment and efficient software. From a strategic perspective it is necessary to take additional measures to ensure the investment attractiveness of the investment for sustainable development of agricultural farms. In the management of real investment choice of investment projects and evaluating their cost-effectiveness is one of the most important stages. Needs of enterprises in investment is determined taking into account the possibilities of attracting investment from both domestic and external sources of finance and investment projects. Choosing an effective investment project - an important component of management of real investments.

Постановка проблеми. Активізація інноваційної діяльності є необхідною умовою розвитку аграрного сектора економіки України, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних сільськогосподарських підприємств. Перспективи вирішення цього завдання залежать від спроможності підприємств галузі сприйняти відповідні вкладення й освоїти їх з прийнятним для інвесторів рівнем ефективності. Ця спроможність визначає інвестиційну привабливість галузі, від оцінки якої залежать конкретні рішення інвесторів щодо обсягів, способів і принципів вкладання коштів у сільськогосподарські підприємства.

Інвестиційні процеси в сільськогосподарських підприємствах характеризуються значною різницею між інвестиційними вкладеннями й інвестиційними потребами, скороченням обсягу інвестицій, погіршенням їх технологічної й від-